

Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava

IZVJEŠTAJ O RADU KOORDINACIONOG TIJELA ZA PRAĆENJE SPROVOĐENJA DEKLARACIJE PARTNERA ZAPADNOG BALKANA O INTEGRACIJI ROMA/KINJA U SKLOPU PROCESA PROŠIRENJA EVROPSKE UNIJE ZA 2024 GODINU

Podgorica, jul 2024. godine

Rezime

5. jula 2019. godine je datum kada je potpisana Poznaska deklaracija, kada je 5 godina prošlo od usvajanja navedene deklaracije.

U periodu od 5 godina učinjen je značajan napredak u ispunjavanju zacrtanih ciljeva:

Zapošljavanje:

- ✚ U zavodu za zapošljavanje, u školski, zdravstveni i socijalni sistem uvedeni su asistenti/medijatori (47) koji omogućavaju socijalno uključivanje.
- ✚ Pored angažovanja asistenata/medijatora od strane državnih institucija, neke lokalne samouprave sada prate i dobre prakse.
- ✚ Povećan je broj zaposlenih. U javnom sektoru u 2018. godini bilo je zaposleno 7,0% Roma i Egipćana, dok je u 2023 godini zaposleno 11,2%.¹
- ✚ U privatnom sektoru je bilo zaposleno 2018 godine 7,0%, dok je u 2023. zaposleno 9,6%.
- ✚ Samozaposlenost je u 2018 bila 4,1%, dok je u 2023. godini iznosila 15,1%.
- ✚ U 2018 godini bilo je 81,9% Roma nezaposleno, dok se procenat u 2023 godini smanjio na 64,1%.

Obrazovanje:

- ✚ Značajno je povećan broj djece upisane u vrtiće (predškolsko vaspitanje i obrazovanje) (sa 16% u 2021. godini na 61% u 2023. godini).
- ✚ Broj upisane djece u osnovnu školu ima blagi trend opadanja, ali je broj upisane djece i dalje visok (1934 upisanih 2019/2020, 1907 upisanih 2021, 1880 upisanih 2022, 1809 upisanih 2023).

---

¹ Socioekonomski položaj Roma i Egipćana u Crnoj Gori <https://www.cedem.me/wp-content/uploads/2024/01/Socioekonomski-polozaj-Roma-u-Crnoj-Gori-web.pdf>

- ✚ Stopa završenog osnovnog obrazovanja porasla je sa 56% u 2021. na 88,5% u 2023². Broj djece upisane u srednje obrazovanje od 2021. do 2023. godine porastao je sa 142 (2021.) na 191 u 2023. godini.
- ✚ Stopa završetka srednjeg obrazovanja Roma i Egipćana porasla je sa 3% u 2021. na 14,4% u 2023³.

Zdravstvena zaštita:

- ✚ Prema poslednjem istraživanju koje je UNDP sproveo 2017. godine, 95 odsto Roma i Egipćana uključeno je u sistem zdravstvene zaštite.

Lična dokumenta i pravni status:

- ✚ Samo mali broj (110)⁴ Roma i Egipćana još nije rešio pitanje građanskog statusa (nemaju nikakve dokumente).

Ne-diskriminacija:

- ✚ Stepen diskriminacije prema Romima i Egipćanima je i dalje visok i iznosi 21,3%, iako je niži za 0,9% u odnosu na 2020. godinu, kada je iznosio 22,2%.⁵ S druge strane, na osnovu vrijednosti indikatora učinka se može uočiti smanjenje etničke distance prema RE populaciji, koja na kraju 2023. iznosi 0,356,⁶ u odnosu na 0,55 u 2021. godini.
- ✚ Završena je izrada lincenciranog akreditovanog programa „*Borba protiv anticiganizma i svakog oblika diskriminacije prema Romima i Egipćanima*“, a početak njegovog sprovođenja se planira tokom 2024-2025. godine

Zapošljavanje

- ✚ Povećan broj saradnika u oblasti obrzovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i socijalne zaštite za 47 lica, u odnosu na ukupan broj u prethodnom periodu.
- ✚ Povećan je procenat Roma i Egipćana zaposlenih u javnom sektoru sa 10.1% u 2021 godini na 11,2% u 2023 godini.⁷

---

² <https://skolskastatistika.edu.me/>

³ <https://skolskastatistika.edu.me/>

⁴ Podaci iz godišnjeg izveštaja za 2023. godinu o sprovođenju Akcionog plana Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana. <https://wapi.gov.me/download-preview/eb18c799-a7f3-4feb-a42e-36ac2db4eea0?version=1.0>

⁵ Istraživanje CEDEM-a, [Obrasci i stepen diskriminacije u Crnoj Gori, 2022](#). Finansirano od strane Evropske unije i Savjeta Evrope

⁶ Istraživanje CEDEM-a, *Etnička distanca u Crnoj Gori*, decembar 2023, dostupno na: <https://www.cedem.me/wp-content/uploads/2024/02/Etnicka-distanca-u-Crnoj-Gori-Decembar-2023.-2.pdf> (pristupljeno: 7. 3. 2024)

⁷ Socioekonomski položaj roma u Crnoj Gori <https://www.cedem.me/wp-content/uploads/2024/01/Socioekonomski-polozaj-Roma-u-Crnoj-Gori-web.pdf>

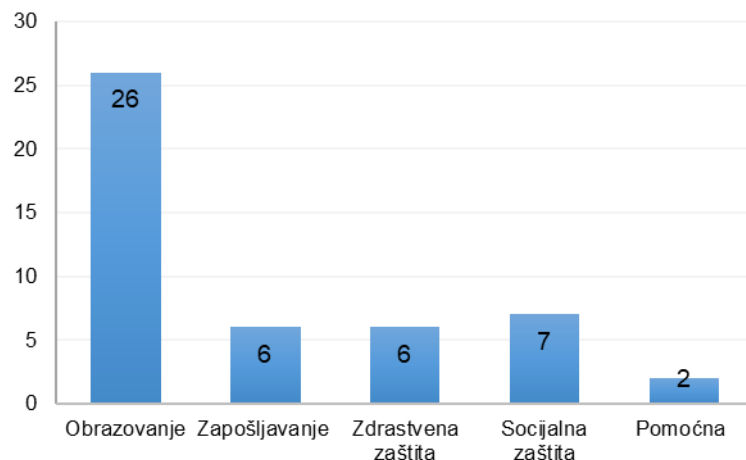
- ✚ Obezbjedeno je plaćeno stažiranje u Opštini Nikšić za tri pripadnika/pripadnice iz RE populacije, od kojih će jedno sa najboljim rezultatima imati mogućnost zaposlenja u Opštini Nikšić.
- ✚ Krajem maja 2023. godine je započela izrada *Nacionalnog programa za transformaciju neformalne zaposlenosti Roma i Egipćana u Crnoj Gori*.⁸
- ✚ **Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore na dan 25.12.2023. godine nalazilo se 1170 Roma i Egipćana, od čega su 653 žene.** U periodu od 01.01.2023 – 25.12.2023. godine u evidenciju Zavoda prijavljeno je 77 pripadnika RE populacije (42 žene). Sva novoprijavljena lica informisana su o uslugama za tržište rada, mjerama aktivne politike zapošljavanja, pravima i obavezama za vrijeme nezaposlenosti.

Kvalifikaciona struktura nezaposlenih Roma i Egipćana:

- 1.097 lica ili 96,74% - I nivo kvalifikacije obrazovanja (601 žena ili 54,78%).
  - 5 lica ili 0,44% - II nivo kvalifikacije obrazovanja (2 žene ili 40%).
  - 21 lice ili 1,85% - III nivo kvalifikacije obrazovanja (9 žena ili 42,86%).
  - 9 lica ili 0,79% - IV nivo kvalifikacije obrazovanja (6 žena ili 66,67%).
  - 2 lica ili 0,17% - VII-1 nivo kvalifikacije obrazovanja (2 žene)
- ✚ **U Zavodu za zapošljavanje Crne Gore (u četiri biroa rada) u toku 2023. godine angažovano je 5 romskih medijatora u oblasti zapošljavanja i to dva u Birou rada Podgorica i po jedan u biroima rada Nikšić, Bar i Bijelo Polje.**
  - ✚ **U izvještajnom periodu u mjere aktine politike zapošljavanja uključeno je 17 Roma i Egipćana (11 žena), i to:**
    - Programi javnih radova - 12 lica (devet žena);
    - Program »Osposobljavanje za rad kod poslodavca« - četiri lica (jedna žena);

---

⁸ Više na: <https://www.gov.me/clanak/za-punu-ukljucenost-roma-romkinja-i-egipcana-egipcanki-na-formalno-trziste-rada-crne-gore> (pristupljeno: 7. 3. 2024)

Ukupan broj saradnika u oblasti obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i socijalne zaštite je 47

Procenat nezaposlenosti među pripadnicima romske i egipćanske populacije u 2021. godini iznosio je 70,7%, dok je 2023. godine iznosio 64,1%. Procenat zaposlenih Roma i Egipćana u javnom sektoru povećan je sa 10,1% u 2021. godini na 11,2% u 2023. godini.⁹ Prema podacima Zavoda za zapošljavanje Crne Gore na dan 25.12.2023. bilo je 1170 (653 žene) Roma i Egipćana koji su nezaposleni.¹⁰

Preporuke koordinacionog tijela:

Povećanje broja zaposlenih Roma i Egipćana zahteva sveobuhvatan pristup koji uključuje obrazovne, ekonomske, političke i društvene mjere.

⁹ Socioekonomski položaj Roma i Egipćana u Crnoj Gori <https://www.cedem.me/wp-content/uploads/2024/01/Socioekonomski-položaj-Roma-u-Crnoj-Gori-web.pdf>

¹⁰ Podaci iz godišnjeg izveštaja za 2023. godinu o sprovođenju Akcionog plana Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana <https://wapi.gov.me/download-preview/eb18c799-a7f3-4feb-a42e-36ac2db4eea0?version=1.0>

Obrazovanje i obuka:

- **Pristup obrazovanju:** Poboljšati pristup osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju za romsku i egipćansku djecu putem stipendija, besplatnih udžbenika i dodatnih časova.
- **Stručna obuka:** Uvesti programe stručne obuke i prekvalifikacije koji su prilagođeni potrebama tržišta rada i specifičnim interesovanjima Roma i Egipćana.

Zapošljavanje i ekonomske prilike:

- **Podrška preduzetništvu:** Pružiti podršku romskim i egipćanskim preduzetnicima kroz grantove, mikrofinansije i mentorske programe.
- **Programi zapošljavanja:** Kreirati specijalizovane programe zapošljavanja i javne radove koji ciljaju ove zajednice, uz posebne kvote ili inicijative za uključivanje.

Diskriminacija i inkluzija:

- **Antidiskriminacione mere:** Ojačati zakone protiv diskriminacije i obezbjediti njihovu strogu primenu, uključujući sankcije za poslodavce koji diskriminišu Rome i Egipćane.
- **Podizanje svijesti:** Sprovesti kampanje za podizanje svijesti koje promovišu toleranciju i multikulturalizam, kako bi se smanjila društvena stigmatizacija ovih zajednica.

Politička i društvena podrška:

- **Uključivanje u donošenje odluka:** Obezbjediti zastupljenost Roma i Egipćana u tijelima koja donose odluke, uključujući lokalne i nacionalne vlasti.
- **Lokalne inicijative:** Podržati lokalne inicijative i organizacije koje rade na integraciji Roma i Egipćana, kroz financiranje i tehničku pomoć.

Saradnja i partnerstvo:

- **Javna i privatna partnerstva:** Inicirati partnerstva između vlade, nevladinih organizacija i privatnog sektora kako bi se stvorile mogućnosti za zapošljavanje i razvoj vještina.
- **Međunarodna podrška:** Iskoristiti međunarodne fondove i programe koji podržavaju integraciju marginalizovanih grupa.

Implementacija ovih preporuka zahteva koordinisane napore svih društvenih aktera kako bi se osigurala održiva i efikasna integracija Roma i Egipćana u tržište rada.

Stanovanje

- ✚ U Beranama se za romsko naselje Riversajd očekuje izgradnja novih stambenih jedinica i premještanje na drugu lokaciju, čime će se riješiti stambeno pitanje za 50 porodica, odnosno 300 pripadnika romske i egipćanske populacije.
- ✚ Podrška građanima romske i egipćanske populacije u procesu legalizacije objekata koji nemaju smetnju za legalizaciju.
- ✚ Formirana je komisija za odabir porodica koje će dobiti podršku za legalizaciju objekata. Pripremljen javni poziv na kojem je vršen odabir za 18 porodica koji su i dalje u procesu legalizacije.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja je u septembru 2022. godine angažovalo dva pomoćnika za pružanje podrške korisnicima stambenih jedinica, a njihov angažman je nastavljen tokom cele 2023. godine.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja, Opštinom Berane, Ministarstvom finansija i NVO Udruženjem za podršku Romima i Egipćanima obezbedilo je sredstva za izgradnju novih stambenih jedinica i preseljenje romskog naselja „Riverside“ na drugu lokaciju. Vlada Crne Gore će za ovu namjenu izdvojiti 800.000,00 eura iz tekuće budžetske rezerve, odnosno 400.000,00 eura iz tekuće budžetske rezerve i 400.000,00 eura iz Egalizacionog fonda, u okviru prava koje ostvaruje opština Berane. Ovim projektom biće riješeno stambeno pitanje za 50 porodica, odnosno 300 pripadnika RE populacije. U toku je izbor parcele na kojoj će se graditi navedeni objekat.

Nacrt Zakona o ozakonjenju nelegalnih objekata završen je 2023. godine, završena je i javna rasprava, ali se zbog promjene u Vladi Crne Gore čekaju nova uputstva.

Preporuke koordinacionog tijela:

U cilju rješavanja stambenog pitanja Romima i Egipćanima u Crnoj Gori zahtijeva sveobuhvatan pristup koji uključuje socijalne, ekonomske, pravne i kulturne aspekte.

Pravno priznavanje i zaštita:

- Osigurati legalizaciju neformalnih naselja gdje god je to moguće.
- Pružiti pravnu pomoć za dobijanje vlasničkih papira i legalizaciju postojećih objekata.

Planiranje i razvoj infrastrukture:

- Unaprijediti infrastrukturu u romskim naseljima, uključujući vodovod, kanalizaciju, struju i puteve.
- Planirati naselja koja uključuju pristup osnovnim uslugama poput zdravstvene zaštite, obrazovanja i javnog prijevoza.

Socijalno stanovanje:

- Razvijati programe socijalnog stanovanja koji su prilagođeni potrebama Roma i Egipćana.
- Osigurati subvencionirane stanove za romske i egipćanske porodice s niskim primanjima.

Edukacija i podizanje svijesti:

- Organizovati kampanje za podizanje svijesti o pravima na stanovanje.
- Edukacija Roma o mogućnostima za stambeno zbrinjavanje i pravima koja im pripadaju.

Ekonomija i zapošljavanje:

- Povećati mogućnosti za zapošljavanje Roma kako bi imali stabilne prihode za rješavanje stambenih pitanja.
- Razvijati programe obuke i podrške za poduzetništvo među Romima i Egipćanima.

Uključivanje Roma u proces odlučivanja:

- Osigurati da Romi i Egipćani učestvuju u planiranju i donošenju odluka vezanih za stambena pitanja koja ih se tiču.
- Raditi na inkluzivnim politikama koje uzimaju u obzir specifične potrebe romske i egipćanske zajednice.

Financijska podrška:

- Osigurati financijsku podršku kroz subvencije, grantove i povoljne kredite za izgradnju ili renoviranje stambenih jedinica.
- Postići partnerstva između vlade, nevladinih organizacija i privatnog sektora za financiranje stambenih projekata za Rome.

Borba protiv diskriminacije:

- Sprovoditi zakone protiv diskriminacije kako bi se Romima i Egipćanima omogućilo ravnopravno učestvovanje u stambenom tržištu.
- Promovisati toleranciju i suživot kroz obrazovne programe i kampanje.

Monitoring i evaluacija:

- Redovito pratiti i evaluirati programe stambenog zbrinjavanja kako bi se osiguralo njihovo učinkovito sprovođenje i prilagođavanje prema potrebama zajednice.

Obrazovanje

✚ U dijelu obrazovanja, u školskoj 2023/2024. godini:

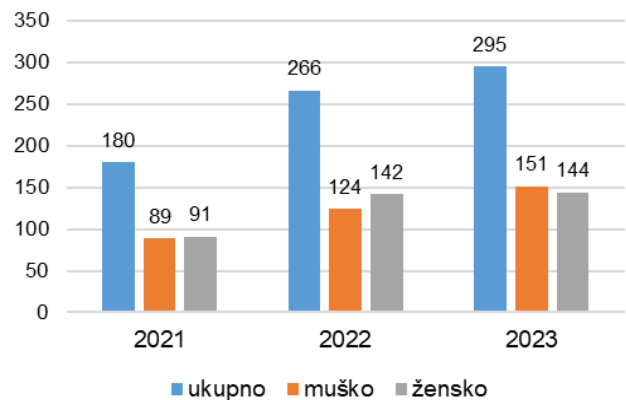
- U predškolsko vaspitanje upisano je 295 djece RE populacije (151 dječak i 144 djevojčice)¹¹. Povećan je procenat pohađanja romske i egipćanske djece u vrtiću sa 16% 2021. godine na 61% u 2023. godini. Porast u odnosu na 2021 je za 45%.

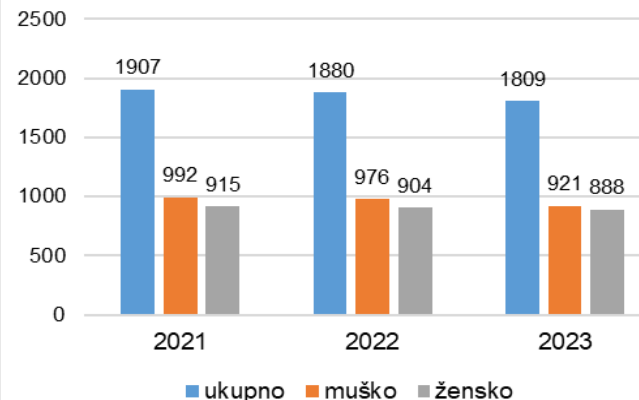
11 Portal školska statistika(školska statistika.edu.me) <https://skolskastatistika.edu.me/>

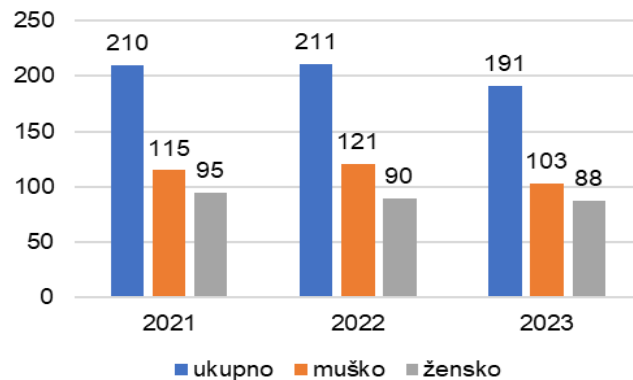
Broj djece RE populacije u predškolskim ustanovama od školske 2021/22. do 2023/24. godine

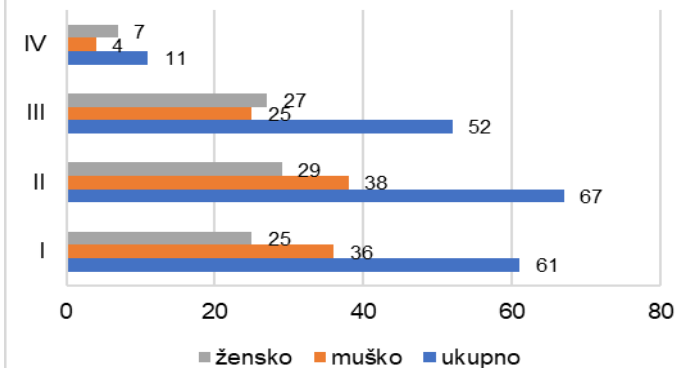
Broj djece RE populacije u osnovnim školama od školske 2021/22. do 2023/24. godine

Broj učenika RE populacije u srednjim školama od školske 2021/22. do 2023/24. godine

Broj učenika RE populacije po razredima u srednjim školama u školskoj 2023/24.

Prevoz - Obezbijeđen je besplatan prevoz za 600 učenika/ca osnovnih škola RE populacije u Podgorici, Nikšiću, Beranama i na Cetinju.

Saradnici (medijatori) - Nastavilo se sa angažovanjem saradnika/ca (medijatori) u socijalnoj inkluziji RE u obrazovanju, shodno normativu. Ova praksa se pokazala kao izuzetno korisna za obuhvat djece RE populacije sistemom obrazovanja, kao i za smanjenje drop-outa.

Angažovano 26 saradnika (medijatora) u osnovnim školama: u Podgorici, Nikšiću, Baru, Beranama, Ulcinju, Herceg Novom i Tivtu.

Stipendije - U skladu s mjerom broj 5.8 i mjerom 5.11 iz Akcionog plana za sprovođenje Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025, Ministarstvo prosvjete, je raspisalo konkurs za školsku i akdemsku 2023/2024. godinu za dodijelu stipedija srednjoškolicima/kama, studentima/kinjama Romske i Egipćanske zajednice. Konkurs je objavljen 1. oktobra i trajao do 31. oktobra 2023. godine.

Studentski domovi – Dom u okviru svojih smještajnih kapaciteta namjenski opredjeljuje do 5% kapaciteta za smještaj studenata sa invaliditetom, studenata RE populacije i korisnicima materijalnog obezbjeđenja.

Preporuke koordinacionog tijela:

Obrazovanje Roma i Egipćana (RE populacije) u Crnoj Gori suočava se sa brojnim izazovima, uključujući siromaštvo, diskriminaciju i jezičke barijere.

Integracija u obrazovni sistem:

- **Predškolsko obrazovanje:** Povećati broj predškolskih programa specifično namenjenih RE djeci kako bi se omogućio raniji početak obrazovanja.
- **Osnovno i srednje obrazovanje:** Osigurati redovno pohađanje i završavanje osnovne i srednje škole kroz programe stipendiranja i podrške.

Finansijska podrška:

- **Stipendije:** Pružiti stipendije i finansijsku pomoć za RE učenike na svim nivoima obrazovanja kako bi se smanjio ekonomski pritisak na porodice.
- **Besplatni udžbenici i školski pribor:** Osigurati besplatne udžbenike i pribor za RE decu.

Kulturna i jezička podrška:

- **Dvojezično obrazovanje:** Implementirati programe dvojezičnog obrazovanja kako bi se premostila jezička barijera između maternjeg jezika RE djece i crnogorskog jezika.
- **Uključivanje kulture:** Integrisati elemente romske kulture u školski program kako bi se povećala kulturna svjesnost i smanjila diskriminacija.

Roditeljska i zajednička podrška:

- **Obrazovanje roditelja:** Organizovati radionice i seminare za roditelje RE djece kako bi se podigla svijest o važnosti obrazovanja.
- **Uključivanje zajednice:** Aktivno uključiti zajednicu u obrazovne procese kroz formiranje savetodavnih tjela i saradnju sa nevladinim organizacijama.

Stručna podrška i dodatna pomoć:

- **Mentorski programi:** Razviti mentorske programe gde bi stariji studenti ili profesionalci pomagali RE učenicima u akademskom i profesionalnom razvoju.
- **Dodatna nastava:** Organizovati dodatne časove i podršku za učenike koji imaju poteškoće u savladavanju gradiva.

Borba protiv diskriminacije:

- **Edukacija nastavnika:** Obučiti nastavnike o kulturnoj osjetljivosti i inkluzivnim praksama kako bi se smanjila diskriminacija u školama.
- **Zakonska zaštita:** Strogo sprovesti zakone protiv diskriminacije u obrazovnim institucijama.

Monitoring i evaluacija:

- **Praćenje napretka:** Uspostaviti sistem za praćenje napretka RE učenika i evaluaciju programa podrške kako bi se osiguralo njihovo efikasno sprovođenje.
- **Izveštavanje:** Redovno izveštavati o postignućima i izazovima u obrazovanju RE populacije kako bi se podizala svest i mobilisala dodatna podrška.

Zdravlje

- ✚ Po svim istraživanjima, više od 95% pripadnika romske i egipćanske populacije ima regulisano zdravstveno osiguranje.¹²
- ✚ Povećano je prosječno trajanje životnog vijeka pripadnika romske i egipćanske zajednice sa 55,9 godina u 2021 godine na 61,1 godinu u 2023 godini.¹³

U oblasti zdravstvene zaštite RE populacije nisu sprovedena sveobuhvatna novija istraživanja, a najnoviji dostupni podaci odnose se na istraživanje UNDP-a¹⁴ iz 2017. godine, prema kojem je 95% RE populacije imalo zdravstvenu zaštitu. Zdravstvena zaštita je u direktnoj vezi sa pitanjem ličnih dokumenata, a podaci iz različitih izvora ukazuju da je još uvek značajan broj pripadnika RE populacije koji nisu riješili pitanje ličnih dokumenata.

- ✚ Omogućavanje stručnog usavršavanja Saradnika u oblasti zdravstva: U JZU Dom zdravlja Bijelo Polje, u saradnji sa NVO “ Romski pokret” i ZZZ Crne Gore, u trajanju od četiri mjeseca boravila je prpadnica RAE populacije, koja je od strane zaposlenih upućena u način funkcionisanja ustanove, koji su joj bli na raspolaganju, obezbijedili radni prostor, kao i sve neophodne uslove za rad. Ista je pokazala zainteresovanost za rad, saradnju, i pomagala nam u organizaciji radionica. Kao i pripadnicima RAE pomagala u prevazilaženju jezičke barijere.
- ✚ Organizovanje vakcinacije djece romske i egipćanske populacije sprovodi se u više domova zdravlja na teritoriji Crne Gore, u DZ Bijelo Polje medicinski tim obavio je zdravstveni nadzor nad djecom Romske populacije do 18 godina, u naseljima Rakonje, Strojatanica, Ploča i Nedakusi. Tom prilikom izvršeno je evidentiranje, kontolisanje vakcinalnog statusa i obavljani su pregledi istih pacijenata uz davanje savjeta za ishranu i obaveznu imunizaciju protiv zaraznih bolesti. U DZ Cetinje, terenskih vakcinacija nije bilo. U ustanovi je vakcinisano troje djece romske populacije. U DZ Mojkovac uspješno se sprovodi vakcinacija i sva pozvana djeca se odazivaju vakcinaciji. U DZ Herceg Novi skoro sva djeca, pripadnici Romske i Egipćanske zajednice imaju zdravstveno osiguranje i izabrane doktore i uredno su vakcinisana za svoj uzrast. U 2022. godini na teritoriji Opštine Herceg Novi vakcinisano je 35-oro djece Romske populacije.

12 UNDP izvještaj: <https://www.undp.org/eurasia/publications/regional-roma-survey-2017-country-fact-sheets>

13 Socioekonomski položaj roma u Crnoj Gori <https://www.cedem.me/wp-content/uploads/2024/01/Socioekonomski-položaj-Roma-u-Crnoj-Gori-web.pdf>

14 UNDP report: <https://www.undp.org/eurasia/publications/regional-roma-survey-2017-country-fact-sheets>

Preporuke koordinacionog tijela:

Preporuke za zdravstvenu zaštitu Roma i Egipćana u Crnoj Gori treba da se baziraju na pristupu koji je inkluzivan, sveobuhvatan i kulturno senzibilan.

Pristup zdravstvenim uslugama:

- ✚ Eliminacija barijera: Smanjiti administrativne, finansijske i jezičke barijere koje sprečavaju pristup zdravstvenoj zaštiti.
- ✚ Mobilne klinike: Uvođenje mobilnih zdravstvenih timova koji bi redovno posećivali naselja sa velikom koncentracijom Roma i Egipćana.
- ✚ Besplatne usluge: Obezbeđivanje besplatnih osnovnih zdravstvenih usluga za Rome i Egipćane, posebno za djecu i trudnice.

Edukacija i informisanje:

- ✚ Kampanje: Organizovati informativne kampanje o važnosti zdravlja, prevenciji bolesti i dostupnim zdravstvenim uslugama.
- ✚ Saradnici medijatori: Zapošljavanje saradnika medijatora iz same zajednice koji bi pomogli u prevazilaženju kulturnih i jezičkih barijera.

Preventivna zdravstvena zaštita:

- ✚ Vakcinacija: Povećati obuhvat vakcinacijom djece i odraslih u romskim i egipćanskim zajednicama.
- ✚ Skrining programi: Redovni pregledi i skrining za najčešće bolesti, poput dijabetesa, hipertenzije i tuberkuloze.

Zdravstveno obrazovanje:

- ✚ Radionice i seminari: Organizovati radionice o zdravom načinu života, higijeni i ishrani, prilagođene specifičnostima romske i egipćanske zajednice.
- ✚ Škole i vrtići: Uključiti zdravstveno obrazovanje u školski program za djecu romske i egipćanske nacionalnosti.

Saradnja sa zajednicom:

- ✚ Lokalne organizacije: Aktivna saradnja sa romskim i egipćanskim nevladinim organizacijama i liderima zajednice.
- ✚ Participativni pristup: Uključivanje predstavnika Roma i Egipćana u planiranje i implementaciju zdravstvenih programa.

Pravna i politička podrška:

- ✚ Zakonodavstvo: Usvajanje i implementacija zakona koji garantuju jednak pristup zdravstvenoj zaštiti za sve građane, bez diskriminacije.
- ✚ Monitoring: Uspostavljanje mehanizama za praćenje i evaluaciju pristupa Roma i Egipćana zdravstvenim uslugama i uspešnosti sprovedenih mjera.

Socijalna podrška:

- ✚ Povezanost sa drugim sektorima: Saradnja sa sektorima obrazovanja, zapošljavanja i socijalne zaštite kako bi se adresirali širi socijalni determinanti zdravlja.
- ✚ Podrška za socijalno ugrožene: Obezbeđivanje socijalne podrške za najugroženije porodice kako bi se smanjio uticaj siromaštva na zdravlje.

Lična dokumentacija

- ✚ U periodu od 07.11.2009. godine (datum stupanja na snagu Zakona o dopunama Zakona o strancima), zaključno sa 30.12.2023. godine, raseljena lica i interno raseljena lica su podnijela ukupno 15.273 zahtjeva za odobravanje stalnog nastanjenja i privremenog boravka do tri godine. Od ovog broja riješeno je 15.161 zahtjeva, dok je za 112 zahtjeva postupak u toku.

Razvrstano po kategorijama ova statistika izgleda na sljedeći način:

- ✚ **Interno raseljena lica su podnijela ukupno 8.585 zahtjeva** za odobravanje stalnog nastanjenja. Od ovog broja **riješeno je 8550 zahtjeva, dok je po 35 zahtjeva postupak u toku.** Od 8550 riješenih predmeta, *za 7369 lica zahtjev je usvojen i odobren im je stalni boravak, 252 zahtjeva je odbijeno, dok je 929 predmeta odbačeno/obustavljeno* (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).
- ✚ **Raseljena lica su podnijela ukupno 4737 zahtjeva za odobravanje stalnog nastanjenja.** Od ovog broja, **riješeno je 4736 zahtjeva, dok je po 1 zahtjevu postupak u toku.** *Od 4736 riješenih predmeta, za 4352 lica zahtjev je usvojen i odobren im je stalni boravak, 24 zahtjeva je odbijeno, dok je 360 predmeta odbačeno/obustavljeno* (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).

- ✚ Privremeni boravak do tri godine - **interno raseljena lica su podnijela ukupno 1.543 zahtjeva za odobravanje privremenog boravka do tri godine.** Od ovog broja, **riješeno je 1.479 zahtjeva, dok je po 64 zahtjeva postupak u toku.** *Od 1.479 riješenih predmeta, za 445 lica zahtjev je usvojen i odobren im je privremeni boravak, 17 zahtjeva su odbijena, dok je 1017 predmeta odbačeno/obustavljeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).*
- ✚ Privremeni boravak do tri godine - **raseljena lica su podnijela ukupno 320 zahtjeva za odobravanje privremenog boravka do tri godine.** Od ovog broja, **riješeno je 315 zahtjeva, dok je po 5 zahtjeva postupak u toku.** *Od 315 riješenih predmeta, za 171 lice zahtjev je usvojen i odobren im je stalni boravak, 3 zahtjeva je odbijeno, dok je 141 predmeta odbačeno/obustavljeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).* **Shodno članu 220 novog Zakona o strancima raseljena lica i interno raseljena lica su podnijela ukupno 88 zahtjeva za odobravanje stalnog nastanjenja.** Od ovog broja **riješeno je 81 dok je po 7 zahtjeva postupak u toku.** *Od 81 riješenih predmeta, za 76 lica zahtjev je usvojen i odobren im je stalni boravak, 1 zahtjev je odbijen, dok je 4 predmeta odbačeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).*

Preporuke koordinacionog tijela:

1. Pravni Okvir i Dokumentacija

- ✚ Pобољшanje Registracije: Uvesti efikasnije procedure za registraciju i izdavanje ličnih dokumenata za Rome i Egipćane. Ovo uključuje pojednostavljivanje procedura i pružanje pravne pomoći.
- ✚ Pravno Zastupanje: Osigurati besplatno pravno zastupanje za Rome i Egipćane u slučajevima vezanim za sticanje državljanstva, izdavanje dokumenata i zaštitu ljudskih prava.

NE - diskriminacija

Stepen diskriminacije Roma i Egipćana je i dalje visok i iznosi 21,3%, iako je manji za 0,9% u odnosu na 2020. godinu kada je iznosio 22,2%.¹⁵ S druge strane, na osnovu vrijednosti pokazatelja učinka, može se uočiti smanjenje etničke distance prema RE populaciji, koja na kraju 2023. godine iznosi 0,356, u odnosu na 0,55 u 2021. godini.¹⁶

- + Stepen diskriminacije prema Romima i Egipćanima je i dalje visok i iznosi 21,3%, iako je niži za 0,9% u odnosu na 2020. godinu, kada je iznosio 22,2%.¹⁷ S druge strane, na osnovu vrijednosti indikatora učinka se može uočiti smanjenje etničke distance prema RE populaciji, koja na kraju 2023. iznosi 0,356,¹⁸ u odnosu na 0,55 u 2021. godini.
- + Završena je izrada licenciranog akreditovanog programa „*Borba protiv anticiganizma i svakog oblika diskriminacije prema Romima i Egipćanima*“, a početak njegovog sprovođenja se planira tokom 2024-2025. godine.
- + Obilježen je 2. avgust - Međunarodni dan sjećanja na romske žrtve Holokausta. Ovom prilikom je za 10 studenata iz Crne Gore organizovana posjeta Memorijalnom centru Auschwitz-Birkenau, od strane Ministarstva ljudskih i manjinskih prava, u saradnji sa NVO „Koračajte sa nama – Phiren amenca“.
- + U periodu 5 - 27. oktobar 2023, u Podgorici je organizovana *Izložba o Holokaustu Roma*¹⁹, koju je posjetilo 1 500 ljudi.

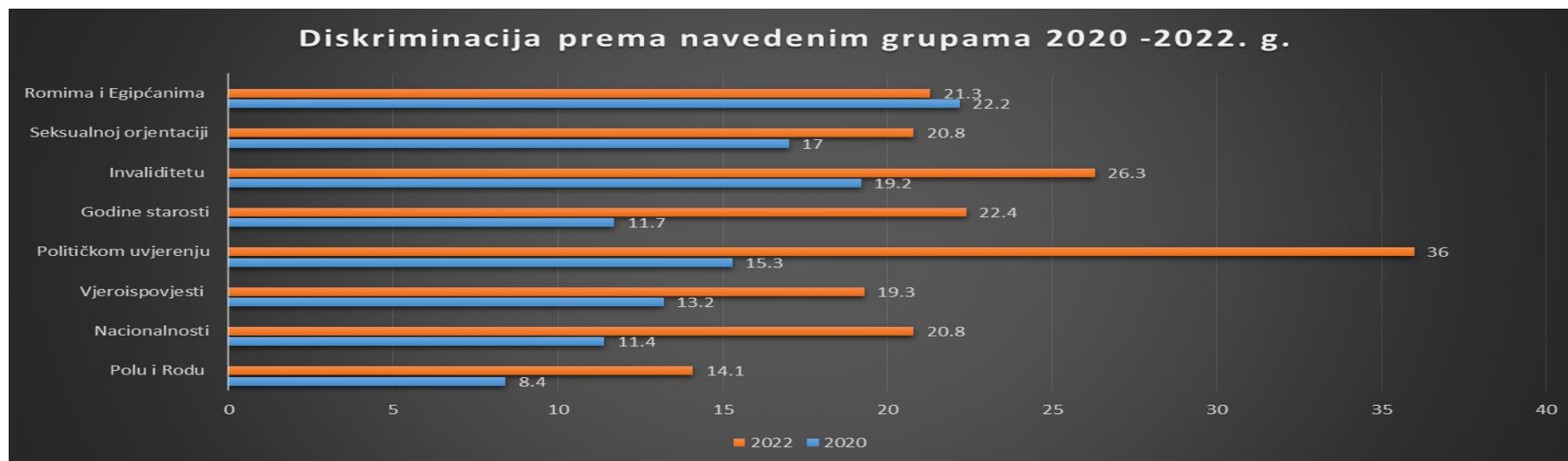
15 Posljednje istraživanje je sprovedeno 2022. godine. Nije bilo novih istraživanja, tako da su pokazatelji za ovu oblast ostali isti..

16 Istraživanje CEDEM-a, *Etnička distanca u Crnoj Gori*, decembar 2023, dostupno na: <https://www.cedem.me/wp-content/uploads/2024/02/Etnicka-distanca-u-Crnoj-Gori-Decembar-2023.-2.pdf>

17 Istraživanje CEDEM-a, [Obrasci i stepen diskriminacije u Crnoj Gori, 2022.](#) Finansirano od strane Evropske unije i Savjeta Evrope

18 Istraživanje CEDEM-a, *Etnička distanca u Crnoj Gori*, decembar 2023, dostupno na: <https://www.cedem.me/wp-content/uploads/2024/02/Etnicka-distanca-u-Crnoj-Gori-Decembar-2023.-2.pdf> (pristupljeno: 7. 3. 2024)

19 Više na: <https://romanet.me/vijesti/nvo-phiren-amenca-otvorice-prvu-izlozbu-o-holokaustu-roma-u-crnoj-gori/> (pristupljeno: 7. 3. 2024)

Obrisci stepen diskriminacije u Crnoj Gori 2022. godine. CEDEM 2022. Finansirano od strane Evropske unije i Savjeta evrope.

Preporuke koordinacionog tijela:

Ne-diskriminacija

- Utvrditi Predlog zakona o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije;

Obrazovanje:

- Organizovati kampanje za podizanje svijesti Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki o značaju obrazovanja.

- Organizovati antidiskriminacione treninge za javne službenike, učitelje, nastavnike, ljekare, medije i policajce kako bi se smanjile predrasude prema Romima/Romkinjama i Egipćanima/Egipćankama.

Participacija u društvu:

- Organizovati edukativne radionice u cilju osnaživanja Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u cilju povećanja njihovog učešća u političkom životu.

Mediji i kultura:

- **Pozitivni primjeri:** Promovisati pozitivne primjere Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u medijima kako bi se smanjile predrasude i stereotipi.
- **Kulturni događaji:** Organizovati događaje u cilju promovisanja kulture Roma i Egipćana.

DEKLARACIJA PARTNERA ZAPADNOG BALKANA O INTEGRACIJI ROMA/KINJA U SKLOPU PROCESA PROŠIRENJA EVROPSKE UNIJE

This process has been facilitated by:

Mi, premijeri sa Zapadnog Balkana, potvrđujemo svoju obavezu prema integraciji Roma/kinja u naša društva i obavezujemo se da ćemo pojačati naše napore u ovom smjeru kao dijelu procesa pridruživanja Evropskoj uniji i regionalne saradnje.

Ovim putem usvajamo **Deklaraciju partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma/kinja u sklopu procesa proširenja Evropske unije**, kojom se obavezujemo da ćemo nastaviti i pojačati napore za punu ravnopravnost i integraciju Roma/kinja, posebno kroz sprovođenje i praćenje Operativnih zaključaka Seminara o inkluziji Roma/kinja, i to:

1. Obavezujemo se da ćemo postići sljedeće ciljeve:

- Zapošljavanje:** povećati stopu zaposlenosti Roma/kinja u javnom sektoru sa procentualnom zastupljenošću proporcionalnoj zastupljenosti Roma/kinja među opštom populacijom; povećati stopu zaposlenosti Roma/kinja najmanje na 25%;
- Stanovanje:** gdje god je moguće, izvršiti legalizaciju neformalnih naselja gdje Romi/kinje stanuju; ili obezbijediti trajan, prikladan, dostojanstven, prihvatljiv i nesegregiran smještaj za Rome/kinje koji stanuju u nelegalnim objektima za koje iz opravdanih razloga nije moguće izvršiti legalizaciju;
- Obrazovanje:** povećati stopu uključivanja i završavanja osnovnog obrazovanja na najmanje 90% i uključivanja i završavanja srednjoškolskog obrazovanja na najmanje 50%;
- Zdravlje:** obezbijediti opšte zdravstveno osiguranje za najmanje 95% romske populacije ili postotak srazmjeran stopi zdravstveno osiguranih lica iz opšte populacije;
- Lična dokumentacija:** osigurati da svi Romi/kinje budu upisani u registre građana;
- Ne-diskriminacija:** ojačati vladine strukture da štite od diskriminacije, te uspostaviti specijalizovane odjele za nediskriminaciju Roma/kinja unutar postojećih tijela koja se bave nediskriminacijom, koja bi primala i procesuirala žalbe Roma/kinja, pružila pravnu podršku navodnim žrtvama i utvrđivala šeme diskriminacije, uključujući institucionalnu i prikrivenu diskriminaciju.

2. Obavezujemo se da **koristimo dostupne podatke** (uključujući rezultate regionalnog istraživanja o Romima Zapadnog Balkana iz 2017. godine) u cilju formulisanja politika za integraciju Roma/kinja zasnovanih na dokazima. Također se obavezujemo da **uspostavimo odgovarajući mehanizam za praćenje i izvještavanje o sprovođenju politika za integraciju Roma**, uključujući podatke relevantne za mjerenje postizanja ciljeva utvrđenih ovom Deklaracijom, imenovanjem nacionalne statističke službe kao ključne odgovorne institucije za prikupljanje podataka u skladu sa njihovim programima;

3. **Osiguraćemo podršku i osnaživanje Nacionalne kontakt osobe za Rome**, kao sveobuhvatni mehanizam za koordinaciju i sprovođenje ciljeva uspostavljenih ovom Deklaracijom i osiguraćemo sinergiju između ministarstava odgovornih za integraciju Roma/kinja;

4. Slažemo se da ćemo razviti, usvojiti i primijenjivati regionalne standarde o **javnim budžetima** za opšte i ciljne politike u vezi sa integracijom Roma/kinja, koristiti i povećati **javni budžet** na centralnom i lokalnom nivou; uključiti romsku zajednicu za postizanje gore navedenih ciljeva; koristiti dostupna **donatorska sredstva**, uključujući Instrument pretpristupne pomoći, u cilju unaprjeđenja statusa Roma/kinja;

5. Obavezujemo se da ćemo uspostaviti **formalne kanale i mehanizme za zajedničku uključenost lokalne vlasti i romske zajednice** u formulisanju politika, donošenju odluka, u sprovođenju i praćenju napora preduzetih da bi se postigli ciljevi ove Deklaracije.

Pozivamo institucije Evropske unije da:

6. **Nastave sa pružanjem podrške** naporima partnera sa Zapadnog Balkana da postignu ciljeve za integraciju Roma/kinja uspostavljenih ovom Deklaracijom;

7. **Povežu dogovorene ciljeve za integraciju Roma/kinja** uspostavljene ovom Deklaracijom sa ključnim pokazateljima učinka za procjenu napretka u procesu proširenja;

8. **Osiguraju da se u sklopu vodećih inicijativa proširenja unaprijedi status Roma/kinja, tako što će se uvesti specifični pokazatelji za ključne mjere u vezi sa Romima**, pogotovo u okviru vodećih inicijativa za jačanje vladavine prava i za jačanje podrške socio-ekonomskom razvoju, vodeći računa o spriječavanju neželjenih efekata i o tome da se Romi/kinje ne izostave u odnosu na ostatak društva;

9. **Predvide značajniju ulogu partnera sa Zapadnog Balkana u politici Evropske unije za integraciju Roma/kinja nakon 2020.** osiguravanjem učešća partnera sa Zapadnog Balkana, najmanje kroz ulogu posmatrača;

S obzirom na gore navedeno:

10. Izražavam zahvalnost Vladi Sjeverne Makedonije za pokretanje ovog procesa;

11. Pozdravljamo poziv Vlade Albanije da 2020. godine bude domaćin susreta ministara na kom bi se utvrdio napredak u postizanju ciljeva i prioriteta uspostavljenih ovom Deklaracijom.

Svaka od ugovornih strana pridržavat će se ove Deklaracije do datuma postanka članicom Evropske unije.

Poznan, 05. jul 2019.